

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی

گروه زبانشناسی،

آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان، و فرهنگ و زبان‌های باستانی

کارکردهای آهنگ گفتار در زبان فارسی

استاد راهنما: سرکار خانم دکتر گلناز مدرسی قوامی

استاد مشاور: سرکار خانم دکتر شهلا رقیب‌دوست

نگارش: نسیم فلسفی

پایان‌نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته

زبانشناسی همگانی

به نام خداوند بخشنده مهربان

تقدیم به :

مادر، پدر و همسر

و

باز هم به مادرم، به پاس تمامی مهرش

و با سپاسی

از زحمات بی‌دریغ و صبوری‌های استاد ارجمند و بسیار عزیزم

سرکار خانم دکتر گلناز مدرسی قوامی

و

راهنمایی‌های سرکار خانم دکتر رقیب‌دوست

و سایر اساتید بزرگواری که در این مسیر یاریم کردند

فرم گردآوری اطلاعات پایان نامه ها
کتابخانه مرکزی دانشگاه علامه طباطبایی

عنوان:	کارکردهای آهنگ گفتار در زبان فارسی
نویسنده / محقق:	نسیم فلسفی
استاد راهنما:	خانم دکتر گلناز مدرسی قوامی
استاد مشاور:	خانم دکتر شهلا رقیب دوست
استاد داور:	آقای دکتر محمد دبیرمقدم
کتابنامه:	دارد (فارسی و انگلیسی)
واژه نامه:	دارد (فارسی و انگلیسی)
نوع پایان نامه:	☒ بنیادی ☐ توسعه ای ☐ کاربردی
مقطع تحصیلی:	کارشناسی ارشد
سال تحصیلی:	۱۳۸۹
محل تحصیل:	تهران
نام دانشگاه:	علامه طباطبایی
دانشکده:	ادبیات فارسی و زبان های خارجی
تعداد صفحات:	۱۶۰
گروه آموزشی:	زبان شناسی، آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان، و فرهنگ و زبانهای باستانی
کلید واژه ها به زبان فارسی:	آهنگ گفتار، نواخت، نواختار، نواختبری
کلید واژه ها به زبان انگلیسی:	Intonation, Tone, Tonality, Tonicity

چکیده

الف: موضوع و طرح مسأله (اهمیت موضوع و هدف):

هنگام سخن گفتن تمام هجاهای گفتار با یک میزان زیرویمی و به صورت یکنواخت ادا نمی‌شوند، بلکه بعضی از هجاها زیرتر و بعضی بم‌تر تلفظ می‌شوند. کاربران زبان با استفاده از این امکان (زیرویم کردن هجاها) عمق اندیشه و منظور خود را بیان می‌کنند. در مطالعه آهنگ گفتار به بررسی چگونگی تغییرات زیرویمی در گفتار و نیز نحوه استفاده گوینده از این تغییرات برای انتقال معنی، چه زبانی و چه فرازبانی، پرداخته می‌شود.

تاکنون کارکردهای مختلفی برای آهنگ گفتار به صورت پراکنده و غیر منسجم ارائه شده است. این تحقیق سعی دارد تا با بررسی و مقایسه کارکردهای ارائه شده، در زبان فارسی و با استفاده از نظرات ولز (۲۰۰۶)، این کارکردها را به گونه‌ای منسجم‌تر طبقه‌بندی کرده و ارائه نماید. به بیان دیگر هدف اصلی این پژوهش بررسی و توصیف کارکردهای آهنگ گفتار در زبان فارسی و مقایسه آن با کارکردهای آهنگ در زبان انگلیسی می‌باشد.

ب: مبانی نظری شامل مرور مختصری از منابع، چارچوب نظری و پرسش‌ها و فرضیه‌ها:

نخستین کسی که به آهنگ گفتار زبان فارسی اشاره کرده، فؤادی است که در سال ۱۳۱۲ مقاله‌ای در این مورد نوشته و آن را *آهنگ موسیقی* نامیده است. به اعتقاد فؤادی آهنگ از ارتفاع (زیرویمی) صوت ناشی می‌شود و از طریق آن جایگاه جمله در گفتار مشخص می‌شود و نماینده عواطف و احساسات است. توحیدی (۱۹۷۴) نخستین مطالعات نظام‌مند بر آهنگ زبان فارسی را انجام داده است. توحیدی گفتار را به واحدهای نواختی تقسیم می‌کند که کوچکترین نشان واژه و بزرگترین نشان جمله است. هر واحد نواختی دارای یک قله برجستگی است (که معادل تکیه زیرویمی اصلی در رویکرد خودواحد-وزنی می‌باشد) و مرز آن توسط تغییر نواخت مشخص می‌شود.

حق‌شناس (۱۳۵۶) نیز در بحث مربوط به واحدهای زبرزنجیری، تکیه، زیرویمی، نواخت، آهنگ، درنگ و وزن طبیعی گفتار را عمده‌ترین واحدهای زبرزنجیری می‌داند. وی ضمن برشمردن انواع این واحدها معتقد است که زبان فارسی زبانی آهنگی است چراکه با استفاده از زیرویمی در جمله (آهنگ) می‌توان معانی

متفاوتی را از جمله برداشت کرد.

دیهیم (۱۳۵۸) ضمن توصیف آهنگ، بیان می‌کند که به کمک آهنگ می‌توان یک جمله خبری را از جمله پرسشی و یا امری و یا تعجبی تشخیص داد. وی بیان احساسات مختلف مثل تعجب، خشم، رضایت و غیره را به کمک آهنگ جمله ممکن می‌داند. بنابراین او تأثیر این واحد زبرزنجیری بر روی معنا را در زبان فارسی در نظر می‌گیرد.

سپنتا (۱۳۷۴) نیز در مقاله خود با عنوان *آهنگ گفتار و موسیقی به معرفی آهنگ گفتار پرداخته و به کارکردهای احساسی، جامعه‌شناختی و روانشناختی آهنگ اشاراتی کرده است*. تنگستانی‌فر (۱۳۷۵) در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد خود به بررسی نقش تمایزدهنده آهنگ و تغییرات معنایی حاصل از آن در قسمتهای مختلف جمله پرداخته است. وی تغییرات زیرویمی را به دو دسته تغییرات پایان جمله‌ای و تغییرات میان‌جمله‌ای تقسیم کرده است.

وحیدیان کامیار (۱۳۷۹) جملات را به واحدهای آهنگی تقسیم می‌کند که به زعم او هرکدام از آنها گروه‌های معنایی هستند و با هیچ واحد دستوری تطبیق نمی‌کنند. وی سعی کرده است ارتباطی میان الگوهای آهنگین و معانی مختلف مدنظر گوینده ایجاد نماید.

راسخ مهند (۱۳۸۳) در مقاله خود با عنوان *بررسی تعامل نحو و واج‌شناسی در ساخت اطلاعاتی فارسی به بررسی تعامل دوسطح نحوی و آوایی با ساخت اطلاعاتی جمله در فارسی پرداخته و به نوعی به کارکرد گفتار آهنگ گفتار اشاره کرده است*.

اسلامی (۱۳۸۴)، برای نظام آهنگ زبان فارسی چهار تکیه زیرویمی (L^* ، H^* ، $L+H^*$ ، L^*+H)، دو تکیه گروه ($L-$ و $H-$) که نشانگر گروه میانی است و دو نواخت مرزما ($L\%$ و $H\%$) قائل شده است. رویکرد اسلامی یک رویکرد ترکیبی است چراکه او برای هر نوع تکیه زیرویمی معانی خاصی را تعیین کرده است. در واقع او برای جملات زبان فارسی یک الگوی آهنگین پیشنهاد داده است.

بتول علی‌نژاد و الخاص‌ویسی (۱۳۸۶) نیز با استناد به نظریه پیرهامبرت (۱۹۹۲) و بر این اساس که ویژگیهای نوایی در زبان فارسی دارای یک نظام واجشناختی است، به بررسی کارکرد نگرشی آهنگ گفتار پرداخته‌اند و در نهایت استدلال کرده‌اند که مشخصه‌های نوایی در ایجاد ارتباط و انتقال اطلاعات زبانی بین انسانها نقش بسزایی به عهده دارند و حذف آنها موجب اختلال در عملکرد دستگاه زبان می‌شود.

سادات تهرانی (۲۰۰۷) در رساله دکتری خود با عنوان *دستور آهنگی زبان فارسی به بررسی آوایی و واجشناختی آهنگ زبان فارسی در چارچوب نظریه واجشناسی خود واحد- وزنی پرداخته است*.

در پژوهش انجام شده ابتدا پس از معرفی ساخت نوایی به توضیح و تعریف سلسله‌مراتب نوایی و سطوح مختلف آن یعنی پاره‌گفتار، عبارت آهنگین، عبارت واجی، واژه نوایی، گام و هجا پرداخته شد و سپس تعاریف آن دسته از عناصر زبرزنجیری ارائه گردید که در کتابهای مختلف پیرامون آنها اتفاق نظر وجود دارد و به آنها بیشتر اشاره شده است، از جمله کشش، مکث، بلندی، زیرویمی، تکیه، نواخت و آهنگ. ضمن اشاره به همبسته‌های آکوستیکی آهنگ و تمایز آهنگ با تکیه و نواخت به ارائه مفاهیم بنیادی واجشناسی آهنگ، نظریه واجشناسی لایه‌ای، نظام نواخت و فاصله‌نما و الگوهای آهنگ گفتار نیز پرداخته شد.

از آنجا که آهنگ گفتار عنصری است زبرزنجیری که در انتقال معنا و نظر گوینده نقش بسزایی دارد و زبان فارسی نیز زبانی آهنگین محسوب می‌شود در این تحقیق تلاش شد، کارکردهای آهنگ گفتار در زبان فارسی، در چارچوب نظریه واجشناسی لایه‌ای و بر اساس نظریه ولز (۲۰۰۶) در خصوص کارکردهای آهنگ، مورد بررسی قرار گیرد. ولز (۲۰۰۶) سه کارکرد عمده نواخت، نواختار و نواختبری را برای آهنگ گفتار معرفی کرده است.

به اعتقاد ولز (۲۰۰۶)، کارکرد نواختی، الگوی زیرویمی جملات است که می‌تواند به صورت نواخت پایین/ بم (%L)، نواخت بالا/ زیر (%H) و نواخت افتان-خیزان (%L-H) وجود داشته باشد و تولید یک جمله با نواخت‌های مختلف می‌تواند معانی مختلفی را منتقل نماید، کارکرد نواختاری، نقش آهنگ در برش پاره‌گفتار به گروه‌های آهنگین بوده که از لحاظ شنیداری به صورت مکثی کوتاه/ بلند و گاه تغییر الگوی زیرویمی بین گروه‌های آهنگین به گوش می‌رسد و کارکرد نواختبری در واقع مشخص نمودن هسته عبارت آهنگین و یا برجسته‌سازی یک واژه در عبارت آهنگین می‌باشد.

در واجشناسی لایه‌ای حداقل از دو نواخت زیر (H) و نواخت بم (L) برای بررسی آهنگ زبانهایی مثل فارسی و انگلیسی استفاده می‌شود. عناصر آهنگ در قالب نواخت‌های H و L تجلی می‌یابند و با توجه به نقش خود با عناوین تکیه زیرویمی یا نواخت‌های کناری مشخص می‌شوند. تکیه‌های زیرویمی با تغییر سطح، جهت و شکل منحنی زیرویمی در هجای تکیه‌بر واژگان نقش برجسته‌سازی را بر عهده دارند و نواخت‌های کناری برخلاف تکیه‌های زیرویمی نقش عنصر مرزما را در گروه آهنگین ایفا می‌کنند.

سؤالاتی که نگارنده در این تحقیق در پی پاسخگویی به آنها می‌باشد عبارتند از :

- ۱- کارکردهای آهنگ در زبان فارسی چیست؟
- ۲- الگوی آهنگین هر یک از این کارکردها چیست؟
- ۳- میان کارکردهای آهنگ در زبان فارسی و انگلیسی چه تفاوتها و شباهتهایی وجود دارد؟

از آنجا که این پژوهش توصیفی است و هدف اصلی آن گردآوری و ثبت کارکردهای آهنگ در زبان فارسی و الگوهای آهنگین مرتبط با هر یک است، بنابراین فرضیه‌ای برای آن مفروض نیست.

پ: روش تحقیق شامل تعریف مفاهیم، روش تحقیق، جامعه مورد تحقیق، نمونه‌گیری و روش‌های نمونه‌گیری، ابزار اندازه‌گیری، نحوه اجرای آن، شیوه گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها:

این تحقیق هم توصیفی و هم تبیینی بوده و قصد دارد با بررسی داده‌های گفتاری زبان فارسی، تبیینی مناسب از کارکردهای آهنگ گفتار در این زبان، بدست دهد.

در این پژوهش داده‌ها به صورت میدانی جمع‌آوری شد. دو سبک گفتاری رسمی و محاوره‌ای برای این منظور انتخاب گردید. جهت بررسی سبک رسمی دو نوع گفتار سخنرانی و اخبار و جهت بررسی سبک محاوره‌ای، گفتگوی تلفنی مورد استفاده قرار گرفت. گرچه در پیکره دو سبک مختلف گفتاری انتخاب شد، اما هیچ‌یک از آنها به عنوان متغیر استفاده نشدند. برای تحلیل هر یک از این سبکها نگارنده به ضبط هر یک از نمونه‌ها (با صدای گوینده مرد) پرداخته و سپس (به طور متوسط) ۷ دقیقه از صدای ضبط‌شده هر سبک را توسط نرم افزار تحلیل صوت پرت مورد بررسی قرار داد. سیگنالهایی که توسط نرم افزار پرت از جملات موجود در پیکره حاصل شدند دارای چهار لایه می‌باشند. بالاترین قسمت، شکل موجی، نمودار دوم طیف‌نگاشت، لایه سوم، لایه نواخت و لایه آخر لایه واژه (لایه املایی) است. منحنی زیروبمی نیز به صورت خطی افقی روی طیف‌نگاشت دیده می‌شود. بالاترین نقطه منحنی زیروبمی که نشان‌دهنده واژه مورد تأکید در گروه آهنگین است با H^* در لایه نواخت مشخص شد و نواخت‌های مرزنامی افتان ($L\%$) و خیزان ($H\%$) نیز در لایه نواخت مشخص گردیدند.

ت: یافته‌های تحقیق:

تاکنون کارکردهای مختلفی برای آهنگ گفتار معرفی شده است که از میان آنها می‌توان به کارکردهای احساسی، دستوری، کاربردشناختی، گفتمانی، روانشناختی و جامعه‌شناختی اشاره کرد. ولز (۲۰۰۶) کارکردهای فوق را در قالب سه نقش و کاربرد عمده نواخت، نواختار و نواختبری مطرح کرده که اساس این پژوهش قرار گرفته است. یافته‌های تحقیق حاضر به شرح زیر می‌باشد:

۱- در زبان فارسی آهنگ گفتار دارای سه کاربرد نواختی، نواختاری و نواختبری است:

الف- کاربرد نواختی در واقع الگوی زیروبمی جملات است که می‌تواند به صورت نواخت پایین/بم ($L\%$)، نواخت بالا/زیر ($H\%$) و نواخت افتان-خیزان ($L-H\%$) وجود داشته باشد. تولید یک جمله با

نواخت‌های مختلف می‌تواند معانی مختلفی را منتقل نماید. نقش نواختی آهنگ گفتار در برگیرنده کارکرد دستوری تمایز بین جملات خبری، پرسشی و امری و کارکرد احساسی انتقال عواطف، احساسات و نگرش گوینده نسبت به موضوع مورد صحبت می‌باشد. همینطور انتقال حس برتری و یا جدیت از طریق الگوی زیرویمی گفتار می‌تواند به نوعی کارکرد جامعه‌شناختی محسوب شود. همچنین درک این مسأله که آیا مطلب گوینده به پایان رسیده یا ادامه دارد از طریق الگوی زیرویمی و در واقع نقش نواختی آهنگ گفتار امکان‌پذیر است که نوعی کارکرد گفتمانی محسوب می‌شود.

ب- کارکرد نواختاری در واقع نقش آهنگ در برش پاره‌گفتار به گروه‌های آهنگین است که از لحاظ شنیداری به صورت مکثی کوتاه/ بلند و گاه تغییر الگوی زیرویمی بین گروه‌های آهنگین به گوش می‌رسد. برای مثال نواختاری می‌تواند نشانگر اطلاع نو و کهنه در پاره‌گفتار باشد که نوعی کارکرد کاربردشناختی به‌شمار می‌رود، می‌تواند در مکالمات بیانگر نوبت‌دهی به طرف مقابل باشد که نوعی کارکرد گفتمانی محسوب می‌شود، می‌تواند بیانگر مرز جمله، بند و غیره باشد که نوعی کارکرد دستوری است و یا می‌تواند در سازماندهی گفتار به واحدهای نوایی کوچکتر به کار رود که نوعی کارکرد روانشناختی محسوب می‌شود.

پ- کارکرد نواختبری در واقع مشخص نمودن هسته عبارت آهنگین و یا برجسته‌سازی یک واژه در عبارت آهنگین است. برای مثال نواختبری می‌تواند برای تأکید بر قسمت خاصی از گفتار و کانونی سازی به کار رود که نوعی کارکرد کاربردشناختی محسوب می‌شود.

۲- بررسی الگوی آهنگین سه کارکرد نواخت، نواختار و نواختبری در نمونه‌های زبان فارسی موجود در

پیکره

الف- الگوی آهنگین نواخت (در سه نوع جمله خبری، پرسشی و امری):

الگوی زیرویمی در جملات خبری:

الگوی زیرویمی جملات خبری زبان فارسی چه مثبت و چه منفی در حالت بی‌نشان پایین/ بم (%L) می‌باشد اما عوامل عاطفی می‌توانند بر نواخت مرزنامی پایانی تأثیر گذاشته و آن را به نواخت مرزنامی بالا/ زیر (%H) تبدیل کنند.

الگوی زیرویمی در جملات پرسشی:

جملات پرسشی آری/خیر در حالت بی‌نشان دارای نواخت مرزنامی H% هستند که آنها را از جملات خبری متمایز می‌کند. در صورتیکه جمله پرسشی آری/خیر در حالت بی‌نشان حاوی واژه "مگر" باشد، دارای نواخت مرزنامی L% خواهد بود. چنانچه این نوع جملات در حالت نشاندار تولید شوند و برای مثال با لحن تمسخرآمیز همراه باشند نواخت مرزنامی L% خواهند داشت. در خصوص جملات پرسشی همراه با پرسشواژه نیز می‌توان به این نتیجه رسید که چنانچه پرسشواژه در این جملات و در حالت بی‌نشان در جایگاه غیر پایانی قرار داشته باشد، این جملات دارای نواخت مرزنامی L% خواهند بود و چنانچه پرسشواژه در جایگاه پایانی قرار گیرد دارای نواخت مرزنامی H% می‌باشند.

الگوی زیرویمی در جملات امری:

جملات امری در حالت بی‌نشان دارای نواخت مرزنامی L% هستند و چنانچه نشاندار باشند،(صحبت گوینده ادامه داشته باشد)، نواخت مرزنامی H% در آنها دیده می‌شود. بار عاطفی جمله امری نیز می‌تواند با آهنگ افتان-خیزان منتقل گردد.

ب- الگوی آهنگین نواختار :

تغییرات الگوی زیرویمی درون جملات بیشتر در جایگاه‌ها و به ترتیب زیر دیده می‌شوند:

- ۱- پیش/پس از حرف ربط " که": جمله پیش از برش پاره‌گفتار دارای نواخت مرزنامی L% می‌باشد.
- ۲- پیش از بدل: جملات پیش از بدل دارای نواخت مرزنامی H% هستند.
- ۳- پس از واو عطف: عبارات حاوی واو عطف با نواخت مرزنامی H% تولید می‌شوند.
- ۴- بین واژه‌های هم‌نقش و جملات همپایه (در جایگاه حذف واو عطف): هر دو جمله با زیرویمی یکسان مانند جملات خبری بی‌نشان تولید می‌شوند.
- ۵- بین اطلاع کهنه و اطلاع نو: عبارت پیش از سکوت (چنانچه اطلاع کهنه باشد) با نواخت مرزنامی H% تولید می‌شود.
- ۶- پس از منادا: منادا با نواخت مرزنامی L% تولید شده و در عین حال جمله بعد از آن با تکیه زیرویمی H* آغاز می‌شود.
- ۷- پس از جملات یک کلمه‌ای
- ۸- پس از کلمات مؤکد

تغییرات الگوی زیرویمی میان جملات بیشتر در جایگاه و به ترتیب زیر دیده می‌شوند:

- ۱- برای طرح ریزی میان دو جمله: جمله نخست (به نشانه ادامه‌دار بودن) دارای نواخت مرزنامی H% است.

۲- برای تغییر ترتیب نوبت گیری

۳- هنگام تغییر موضوع صحبت: جمله نخست دارای نواخت مرزنامی %L است و جمله دوم با تکیه زیرویمی H* آغاز می شود.

پ- الگوهای آهنگین نواختبری

نواختبری (واژه دارای تکیه زیرویمی که با H* نشان داده می شود)، بیشتر در جایگاه های زیر وجود دارد:

۱- بر واژه های پایانی عبارات، که غالباً واژه های قاموسی و حاوی اطلاع نو هستند.

۲- در قسمتهایی از جمله که دارای کانونی سازی هستیم (توجه گوینده بیشتر به قسمت خاصی از پیام معطوف است).

۳- واژه هایی که بیانگر تأکید تقابلی هستند عمدتاً دارای نواختبری می باشند.

۴- افعال منفی (اغلب دارای برجستگی هستند، چراکه می توان گفت به گونه ای تقابل با صورت مثبت فعل را می رسانند).

۵- ضمائر:

- ضمیر شخصی

- ضمیر متقابل (در حالت معمول دارای برجستگی نمی باشد اما اگر به طور مؤکد به کار رود دارای نواختبری است).

- ضمیر نامشخص (در حالت معمول دارای برجستگی نمی باشد اما اگر به طور مؤکد به کار رود دارای نواختبری است).

- ضمیر اشاره (چنانچه به طور مؤکد به کار رود دارای نواختبری است).

- ضمیر پرسشی

- ضمیر تأکیدی

۶- منادا (اگر در ابتدای جمله واقع شود دارای برجستگی است، در غیر این صورت و چنانچه در جایگاه غیر آغازی واقع شود برجسته نخواهد بود).

۷- تمامی انواع قید

۳- مقایسه کارکردهای آهنگ در زبان فارسی و انگلیسی

الف- مقایسه کارکرد نواختی

جملات خبری :

در زبان انگلیسی، جملات خبری ساده مستقل در حالت بی‌نشان دارای الگوی زیرویمی افتان هستند. در زبان فارسی نیز الگوی زیرویمی جملات خبری در حالت بی‌نشان افتان می‌باشد. جملات خبری در زبان انگلیسی همواره دارای الگوی زیرویمی افتان نیستند، گاهی دارای الگوی خیزان و گاهی نیز دارای الگوی افتان-خیزان هستند، همانطور که در زبان فارسی نیز جملات خبری در صورت نشاندار بودن دارای الگوی زیرویمی خیزان هستند. یکی از معانی اصلی که از الگوی غیرافتان در جملات خبری در هر دو زبان برداشت می‌شود عدم پایان گفتار است. الگوی زیرویمی افتان-خیزان علاوه بر این در زبان انگلیسی می‌تواند بیانگر معنایی تلویحی نیز باشد. در زبان انگلیسی جملات خبری ساده منفی غالباً دارای الگوی

زیرویمی افتان-خیزان و جملات مثبت دارای الگوی افتان هستند. گاهی در جملات منفی الگوی زیرویمی افتان-خیزان بیانگر این امر است که نفی تنها محدود به کلمه تکیه‌بر می‌شود و نه فعل اصلی. در حالیکه در جملات منفی با الگوی افتان، این الگو بیانگر این امر است که نفی در گستره وسیع و بدون هیچ محدودیتی صورت می‌گیرد. در زبان فارسی جملات خبری منفی اغلب دارای الگوی زیرویمی افتان هستند مگر اینکه فعل منفی جمله مورد تأکید قرارگیرد که در آن صورت الگوی زیرویمی جمله خیزان خواهد بود.

جملات پرسشی:

در زبان انگلیسی جملات پرسشی با پرسشواژه و در حالت بی‌نشان دارای الگوی زیرویمی افتان هستند. گاهی اوقات جملات پرسشی (با پرسشواژه) در صورت نشاندار با الگوی زیرویمی غیرافتان نیز تولید می‌شوند که این امر بار عاطفی بیشتری به جمله می‌دهد (حس همدردی، تشویق و غیره). در خصوص جملات پرسشی بدون پرسشواژه نیز می‌توان گفت که این جملات در حالت بی‌نشان خود، دارای الگوی زیرویمی خیزان هستند. در زبان فارسی هم جملات پرسشی بدون پرسشواژه دارای الگوی زیرویمی خیزان هستند البته در صورتیکه جمله پرسشی (آری/خیر) در حالت بی‌نشان حاوی واژه "مگر" باشد دارای الگوی زیرویمی افتان خواهد بود. جملات پرسشی همراه با پرسشواژه نیز دارای الگوی زیرویمی افتان می‌باشند مگر اینکه پرسشواژه در انتهای جمله قرار گیرد، مورد تأکید واقع شده و یا به صورت برجسته ادا شود.

جملات امری:

الگوی زیرویمی صورت بی‌نشان جملات امری در زبان انگلیسی افتان است. در این زبان، گاهی در جملات امری کوتاه (مانند جملات خبری) الگوی خیزان جهت ترغیب گوینده به ادامه صحبت به کار می‌رود گاهی نیز برای هشدار از الگوی زیرویمی افتان-خیزان استفاده می‌شود. همانند جملات خبری،

جملات امری منفی نیز اغلب دارای الگوی زیرویمی افتان-خیزان هستند. چنانچه جمله امری با بار عاطفی (دوستانه، با همدردی و . . .) ادا شود دارای الگوی زیرویمی خیزان خواهد بود. در زبان فارسی هم جملات امری در حالت بی‌نشان دارای الگوی زیرویمی افتان هستند و چنانچه به صورت نشاندار ادا شوند الگوی زیرویمی خیزان خواهند داشت.

نتیجه کلی که می‌توان از مقایسه کارکرد نواختی آهنگ گفتار در سه نوع جمله خبری، پرسشی و امری در دو زبان فارسی و انگلیسی به دست داد این است که الگوی زیرویمی این سه نوع جمله در حالت بی‌نشان در هر دو زبان یکسان است.

ب- مقایسه کارکرد نواختاری

در تغییرات الگوی زیرویمی درون جملات :

در زبان انگلیسی برش پاره‌گفتار با مکتبی کوتاه پیش از واژه‌های (ربطی) **who** و **which** واقع می‌شود، در حالیکه در زبان فارسی پس از حرف ربط "که" وابسته‌ساز قرار می‌گیرد. در زبان انگلیسی مکتب کوتاه پیش و پس از بدل قرار می‌گیرد، حال آنکه در زبان فارسی تنها پیش از بدل واقع می‌شود. در زبان فارسی برش پاره‌گفتار پس از حرف عطف "و" قرار می‌گیرد، در صورتیکه در زبان انگلیسی سکوت کوتاه پیش از واژه عطف **and** واقع می‌شود. در هر دو زبان فارسی و انگلیسی بین ساخت‌های همپایه و نیز میان اطلاع کهنه و نو سکوت برش پاره‌گفتار دیده می‌شود. علاوه بر این در هر دو زبان پس از منادا، پس از جملات یک کلمه‌ای و پس از کلمات مؤکد سکوت کوتاه واقع می‌شود.

در تغییرات الگوی زیرویمی میان جملات:

در هر دو زبان، در طرح‌ریزی میان دو جمله، تغییر ترتیب نوبت‌گیری و هنگام تغییر موضوع صحبت، برش بلند پاره‌گفتار دیده می‌شود.

پ- مقایسه کارکرد نواختبری

همانطور که در زبان انگلیسی واژه‌های قاموسی موجود در انتهای عبارات آهنگین برجسته می‌شوند، در زبان فارسی نیز این برجستگی دیده می‌شود. در زبان فارسی نیز مانند زبان انگلیسی واژه یا قسمتی از جمله که حاوی اطلاع نو می‌باشد دارای برجستگی است و هنگام تصحیح گفته فرد مقابل برجستگی می‌تواند در قسمت اطلاع کهنه نیز قرار گیرد. در هر دو زبان در قسمتهایی از جمله که دارای کانونی‌سازی هستیم و در واژه‌هایی که بیانگر تأکید تقابلی هستند نواختبری و برجستگی دیده می‌شود. در زبان انگلیسی گاهی جهت

نشان دادن مثبت/منفی بودن جمله و یا زمان آن، فعل کمکی به صورت برجسته ادا می‌شود همانطور که در زبان فارسی نیز گاهی افعال منفی جهت تقابل با صورت مثبت خود به‌طور مؤکد و برجسته ادا می‌شوند. در هر دو زبان فارسی و انگلیسی ضمائر، چنانچه بیانگر تقابل و اطلاع نو بوده و یا به صورت مؤکد به کار روند دارای برجستگی خواهند بود. در زبان فارسی هم مانند زبان انگلیسی چنانچه منادا در ابتدای جمله قرار گیرد، دارای نواختبری بوده و به صورت برجسته ادا می‌شود. در زبان فارسی تمامی انواع قید غالباً دارای برجستگی هستند حال آنکه در زبان انگلیسی قیود زمان و مکان اغلب غیربرجسته ادا شده و قید جمله است که دارای برجستگی می‌باشد.

ث: نتیجه‌گیری و پیشنهادات:

در این تحقیق الگوهای متفاوت زیروبمی انواع جملات (نواخت)، برش پاره‌گفتار (نواختار) و برجستگی واژه در عبارات آهنگین (نواختبری) به عنوان کارکردهای اصلی آهنگ گفتار مطرح شده و نشان داده شده است کارکردهای ذکر شده توسط سایر محققین در دل این سه کارکرد جای داشته و آهنگ گفتار زبان فارسی نیز هر سه کارکرد را دارا است.

- با توجه به بررسی کوتاهی که در مورد کارکردهای آهنگ گفتار در زبان فارسی انجام شد به نظر می‌رسد از آنجا که آهنگ گفتار یک فرد می‌تواند عامل مؤثری برای عضویت و پذیرش او در یک جامعه محسوب شود، توجه بیشتر به آهنگ گفتار و کارکردهای آن و انجام مطالعات بیشتر در این زمینه به خصوص در زمینه آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان می‌تواند اهمیت بسزایی در آموزش و گسترش زبان فارسی داشته باشد. مطالعه کارکردهای آهنگ گفتار و بررسی چگونگی به کارگیری و استفاده از الگوهای آن در سیستم‌های آموزش می‌تواند موضوع تحقیقی دیگر باشد.

- بررسی و تحلیل آهنگ گفتار از ابعاد مختلف جامعه‌شناختی، روانشناختی و یا بررسی تعامل آهنگ گفتار با سایر حوزه‌های زبان‌شناسی همچون نحو و تحلیل گفتمان می‌تواند موضوعی درخور، برای تحقیقات آتی به‌شمار رود.

- در این تحقیق الگوهای آهنگ گفتار دو زبان فارسی و انگلیسی مورد مقایسه قرار گرفت و شباهت‌های قابل توجهی حاصل شد. چه بسا بررسی و مطالعه الگوهای آهنگ گفتار در زبانهای مختلف و مقایسه آنها با یکدیگر بتواند ما را به سمت اصلی جهانی سوق دهد.

چکیده

پژوهش حاضر تحقیقی است توصیفی در خصوص کارکردهای آهنگ کلام در زبان فارسی که بر اساس سلسله مراتب نوایی و در چارچوب نظریه واجشناسی لایه‌ای آهنگ صورت گرفته است.

این پژوهش با تحلیل دو سبک مختلف گفتار، محاوره‌ای (گفتگوی تلفنی)، رسمی (اخبار و سخنرانی)، توسط نرم افزار پرت و براساس نظام نواخت و فاصله‌نما، به بررسی کارکردهای آهنگ در زبان فارسی و مقایسه آن با زبان انگلیسی پرداخته است.

این تحقیق، پس از تعریف و توضیح سلسله مراتب نوایی، نظام نواخت و فاصله‌نما و نظریه واجشناسی لایه‌ای و پس از مرور پیشینه مطالعات آهنگ در مکاتب مختلف غربی و در بین محققان ایرانی و غیر ایرانی و نیز مطالعات زبانشناختی آهنگ کلام، با توصیف و تحلیل نمونه‌هایی از سبک‌های مختلف گفتاری به بررسی کارکردهای آهنگ کلام (در زبان فارسی) پرداخته است.

تاکنون کارکردهای گوناگونی نظیر کارکرد احساسی، دستوری، کاربردشناختی، گفتمانی، روانشناختی و جامعه‌شناختی برای آهنگ کلام معرفی شده است. ولز (۲۰۰۶) این کارکردها را در سه الگوی آهنگین نواخت، نواختار و نواختبری مورد بررسی قرار داده است که در این پژوهش نیز از همین رویکرد استفاده می‌شود.

با تحلیل سیگنالهای آکوستیکی به دست آمده از جملات موجود در پیکره (شکل موجی، طیف‌نگاشت، لایه نواخت و لایه واژه) و بررسی کارکرد نواختاری (برش پاره‌گفتار) آهنگ کلام، جایگاه برش‌های کوتاه و بلند پاره‌گفتار در نمونه‌های زبان فارسی این تحقیق تعیین و الگوی زیرویمی هر کدام از آنها مشخص گردیده است. سپس کارکرد نواختبری (مشخص کردن هسته عبارت آهنگین) آهنگ کلام مورد بررسی قرار گرفته و جایگاه برجستگی درون هر یک از عبارات آهنگین در نمونه‌های موجود نشان داده شده است. در بررسی کارکرد نواختی آهنگ کلام نیز الگوی زیرویمی سه نوع جمله خبری، پرسشی و امری موجود در پیکره تعیین شده و نشان داده شده است که این جملات در حالت بی‌نشان خود دارای کدامیک از الگوهای زیرویمی (نواخت پایین یا L%، نواخت بالا یا H% و نواخت افتان-خیزان یا L-H%) بوده و در حالت

نشانداز چه تغییری در الگوی زیرویمی آنها ایجاد می‌شود. در پایان هر بخش نیز نمونه‌هایی از زبان انگلیسی مورد بررسی قرار گرفته و با نمونه‌های زبان فارسی موجود در پیکره این تحقیق مقایسه شده است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل ۱- کلیات
۲	۱-۱ طرح مسأله
۳	۱-۲ سؤالات تحقیق
۳	۱-۳ فرضیه تحقیق
۴	۱-۴ روش تحقیق
۴	۱-۵ مشکلات و تنگناهای احتمالی
۴	۱-۶ واژه‌های اختصاصی طرح
۴	۱-۶-۱ آهنگ
۵	۱-۶-۲ نواخت
۵	۱-۶-۳ نواختار
۵	۱-۶-۴ نواختبری
۵	۱-۷ ساختار پژوهش
۷	فصل ۲- چارچوب نظری
۸	۲-۱ ساخت نوایی
۸	۲-۱-۱ سلسله‌مراتب نوایی
۱۰	۲-۱-۱-۱ پاره‌گفتار
۱۰	۲-۱-۱-۲ عبارت آهنگین

۱۱ ۳-۱-۱-۲ عبارت واجی
۱۱ ۴-۱-۱-۲ واژه نوایی
۱۲ ۵-۱-۱-۲ گام
۱۲ ۶-۱-۱-۲ هجا
۱۳ ۲-۲ عناصر زبرزنجیری
۱۴ ۱-۲-۲ کشش
۱۵ ۲-۲-۲ مکث
۱۶ ۳-۲-۲ بلندی
۱۷ ۴-۲-۲ زیروبمی
۱۷ ۵-۲-۲ تکیه
۱۸ ۶-۲-۲ نواخت
۱۹ ۷-۲-۲ آهنگ
۲۰ ۱-۷-۲-۲ همبسته‌های آکوستیکی آهنگ
۲۱ ۲-۷-۲-۲ تمایز آهنگ با تکیه و نواخت
۲۱ ۳-۲ واجشناسی آهنگ
۲۴ ۱-۳-۲ واجشناسی لایه‌ای آهنگ
۲۶ ۲-۳-۲ نظام نواخت و فاصله‌نما
۲۷ ۳-۳-۲ الگوهای آهنگ گفتار
۳۰ ۴-۲ نواختار و نواختبری

۳۰ ۲-۴-۱ نواختار(تقطیع نوابنیاد گفتار)
۳۲ ۲-۴-۲ نواختبری
۳۳ ۲-۵-۵ کارکردهای آهنگ گفتار
۳۳ ۲-۵-۱ کارکرد احساسی
۳۴ ۲-۵-۲ کارکرد دستوری
۳۵ ۲-۵-۳ کارکرد کاربردشناختی
۳۶ ۲-۵-۴ کارکرد گفتمانی
۳۷ ۲-۵-۵ کارکرد روانشناختی
۳۸ ۲-۵-۶ کارکرد جامعه‌شناختی
۳۹ فصل ۳- مروری بر پیشینه مطالعات
۴۰ ۳-۱ پیشینه مطالعات غربیان درباره آهنگ گفتار
۴۰ ۳-۱-۱ مطالعات پیش از قرن ۱۹ میلادی
۴۱ ۳-۱-۲ مطالعات مکتب بریتانیا
۴۴ ۳-۱-۳ مطالعات ساختگرایان آمریکایی
۴۴ ۳-۱-۴ مطالعات دستور زایشی
۴۵ ۳-۱-۵ واجشناسی غیرخطی آهنگ
۴۶ ۳-۲ مطالعات آهنگ در زبان فارسی
۴۶ ۳-۲-۱ آهنگ زبان فارسی در کتابهای دستور